

ЕКОМОДА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ECOMODA AS A PROSPECTIVE DIRECTION OF IMPROVING THE QUALITY OF MANAGEMENT AT THE ENTERPRISES

У статті розглянуто питання екомоди як перспективного напрямку підвищення безпеки і якості життя людей, порятунку планети від екологічної катастрофи та зростання якості управління на підприємствах легкої промисловості. Сучасний вдумливий споживач не тільки хоче носити модні речі (одяг та взуття), але й звертає увагу на належні умови праці робітників на фабриці, де створюються фешн-вироби, бізнес-етику виробника, дотримання ним політики захисту довкілля. Для забезпечення відповідального виробництва та споживання запропоновано вжиття заходів для виробників та споживачів фешн-виробів. Підвищення якості продукції, використання сучасних матеріалів та технологій, впровадження відповідального управління ланцюгами постачань, фрісайклінг, апсайклінг, ресайклінг, створення та сертифікація на підприємствах сфери моди систем екологічного управління, які відповідають вимогам міжнародних стандартів, – це послідовний шлях вирішення екологічних проблем людства, що в перспективі приведе до глобальних позитивних зрушень, підвищення якості життя громадян та економічного процвітання країн.

Ключові слова: екомода, фешн-вироби, система екологічного управління, міжнародний стандарт ISO 14001, фрісайклінг, апсайклінг, ресайклінг.

В статье рассмотрены вопросы экомоды как перспективного направления повыше-

ния безопасности и качества жизни людей, спасения планеты от экологической катастрофы и роста качества управления на предприятиях легкой промышленности. Современный вдумчивый потребитель не только хочет носить модные вещи (одежду и обувь), но и обращает внимание на надлежащие условия труда рабочих на фабрике, где создаются фэшн-изделия, бизнес-этику производителя, соблюдение им политики защиты окружающей среды. Для обеспечения ответственного производства и потребления предложено принятие мер для производителей и потребителей фэшн-изделий. Повышенные качества продукции, использование современных материалов и технологий, внедрение ответственного управления цепями поставок, фрисайкллинг, апсайкллинг, ресайкллинг, создание и сертификация на предприятиях сферы моды систем экологического управления, соответствующих требованиям международных стандартов, – это последовательный путь решения экологических проблем человечества, что в перспективе приведет к глобальным позитивным сдвигам, повышению качества жизни граждан и экономическому процветанию стран.

Ключевые слова: экомода, фэшн-изделия, система экологического управления, международный стандарт ISO 14001, фрисайкллинг, апсайкллинг, ресайкллинг.

УДК 338.012

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct60-11>

Бондаренко С.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київський національний університет технологій та дизайну

Bondarenko Svitlana

Kyiv National University
of Technologies and Design

The article considers the issues of eco-fashion as a promising area for improving the safety and quality of human life, saving the planet from environmental catastrophe and improving the quality of management in light industry enterprises. The issue of the impact of the fashion industry on the environment has long been a problem of global importance. According to a study by the United Nations Environment Program, the fashion industry is responsible for 20% of global industrial wastewater and 10% of carbon emissions, which is more than all international flights and shipping combined. Textile dyeing is recognized as the second source of water pollution in the world, and to make a typical pair of jeans requires about 8,000 liters of water. The modern thoughtful consumer wants not only to wear fashionable things – clothes and shoes. He also draws attention to the proper working conditions of workers in the factory where fashion products are made, the business ethics of the manufacturer, his compliance with environmental policy and others. To ensure responsible production and consumption of fashion products, measures are proposed for producers and consumers of fashion products. Improving product quality, using modern materials and technologies, implementing responsible supply chain management, freecycling, upcycling, recycling, creation and certification of environmental management systems in the fashion industry that meet the requirements of the international standards – is a consistent way to solve environmental problems humanity, which in the long run will lead to global positive changes, improving the quality of life of citizens and economic prosperity of countries. To date, a significant number of enterprises and organizations have developed, implemented and certified an environmental management system that meets the requirements of the international standard ISO 14001. The article provides data on the number of certified environmental management systems in the world in general 14001 for 2013–2020 Humanity's responsibility to the environment is when people consume moderately, while the quality of life increases, and producers do not increase the production of goods and use environmentally friendly technologies.

Key words: eco-fashion, fashion products, environmental management system, international standard ISO 14001, freecycling, upcycling, recycling.

Постановка проблеми. Протягом останнього часу відбулось таке вторгнення людини у навколишнє природне середовище, яке стало не тільки завдавати непоправної шкоди довкіллю, але й загрожувати існуванню самого людства. Питання впливу індустрії моди на довкілля вже давно стали проблемами загальносвітового значення. Згідно з дослідженням Програми ООН із навколишнього середовища, модна індустрія відповідальна за 20% загальносвітових промислових стічних вод і 10% викидів вуглекислого газу, що більше, ніж усі

міжнародні рейси і морські перевезення разом узяті. Фарбування текстилю визнано другим джерелом забруднення води у світі, а для виготовлення типової пари джинсів потрібно близько 8 000 літрів води [13], тому перед підприємствами легкої промисловості особливо гостро постала проблема охорони довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдяки активному інтересу до проблем захисту довкілля та навколишнього природного середовища з'явилась велика кількість наукових праць

та розробок, спрямованих на вирішення цієї проблеми. Принципи, тренди, проблеми, перспективи екологічного управління та екомоди висвітлені у працях Володимира Воробєя, Івана Грищенка, Анатолія Данилковича, Анни Данилюк, Ірини Журовської, Алли Касич, Роксоляни Квасниці, Ірини Тарасенко. Це свідчить про стабільний інтерес до проблем екологічного управління у зарубіжній та вітчизняній науці, що пов'язано з практичною цінністю та перспективністю досліджень. Основні підходи до екологічного управління, сталого розвитку та аспекти екомоди представлено в працях [1–15].

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз теоретичних аспектів екологічного управління підприємством у сфері виробництва одягу і взуття, пропозиція заходів для виробників та споживачів фешн-виробів для організації відповідального виробництва та споживання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екомода – це виробництво одягу та взуття без нанесення шкоди природі, забруднення довкілля. Головними цілями екомоди є захист здоров'я людини та навколишнього природного середовища. Екоодягом та ековзуттям можуть називатися одяг та взуття, які виготовлені з екологічно чистих матеріалів, вироблених без застосування технологій, що завдають шкоди навколишньому середовищу.

Нині зростання світової економіки та її сталий розвиток вимагають розумного підходу до використання ресурсів планети та негайного скорочення впливу людини на екологію шляхом змін у виробництві та споживанні товарів і ресурсів. Відповідальне споживання – це таке використання природних ресурсів Землі, яке передбачає задоволення виключно необхідних потреб людей. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання та виробництва – одна із 17 глобальних цілей сталого розвитку на 2016–2030 роки, які були затверджені у 2015 році на саміті ООН із питань сталого розвитку [12].

Умовно можна виділити такі аспекти екологічного управління модою задля забезпечення відповідального споживання та виробництва.

1) Підвищення якості продукції. Підвищення якості одягу та взуття дасть змогу споживачам тривалий час користуватися ними, а не відправляти найближчим часом на звалище, забруднюючи довкілля.

2) Застосування сучасних матеріалів та технологій. Нині цивілізація створила багато нових матеріалів, нових приладів, техніки, устаткування, нанотехнологій, наноматеріалів тощо [5]. Розумний одяг, невидимий одяг, дитячий одяг, який зростає разом із дітьми, – це все сучасні еконапрями в індустрії моди, які потребують розвитку та підтримки як із боку держави, так і з боку всього суспільства.

3) Використання фрісайклінгу, апсайклінгу, ресайклінгу. Інтерес до екології в сучасному людському суспільстві постійно зростає. Зокрема, люди все більше замислюються над тим, як можна надати старим речам друге життя і продовжити терміни їх використання. На практиці для цього існує кілька інструментів, таких як фрісайклінг, апсайклінг, ресайклінг, характеристику яких наведено у джерелі [11].

4) Впровадження відповідального управління ланцюгами постачань. Глобалізація привела до того, що люди у всьому світі, у тому числі в Україні, вже достатньо давно, не знаючи того, купують одяг та взуття, які в процесі свого шляху до споживача вже побували у багатьох частинах світу і навіть на різних континентах, куди їх відправляли для проходження певних етапів виробництва. Необхідність відповідального ставлення до управління ланцюгом постачання виникла наприкінці минулого сторіччя. Це було спричинено такими чинниками:

- розвиток світових торговельних потоків;
- доступність дешевих ринків праці в таких країнах, як Китай, Індія, Індонезія, Бразилія;
- миттєве поширення інформації через Інтернет;
- впровадження корпоративної соціальної відповідальності бізнесу.

Компанії почали масово переміщувати свої виробництва до країн аз дешевшою робочою силою. Споживачам стало легше дізнаватися про те, що відбувається на ринках інших країн. Суспільство все більше стало усвідомлювати відповідальність компаній за глобальні соціальні та екологічні проблеми не лише у країнах, де продається товар, але й там, де його було вироблено.

5) Впровадження на підприємствах та в організаціях систем екологічного управління, які відповідають вимогам міжнародних стандартів ISO та EMAS.

Основні стандарти ISO, вимоги яких покладені в основу систем управління стосовно відповідального виробництва, захисту споживачів, охорони здоров'я та безпеки співробітників, захисту довкілля, є такими:

- ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги»;
- ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги і настанови щодо застосування»;
- ISO 45001:2018 «Системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці. Вимоги та рекомендації щодо застосування»;
- ISO 22000: 2018 «Системи менеджменту безпеки харчових продуктів. Вимоги до організацій, які беруть участь в ланцюзі створення харчової продукції»;
- ISO 50001:2018 «Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанови щодо їх застосування»;

Стандарти ISO є добровільними. Дотримання вимог стандартів ISO (в Україні національна версія ДСТУ ISO) сприяє виробництву фешн-товарів найвищої якості і впровадженню систем екологічного менеджменту. Впровадження системи управління, яка відповідає вимогам стандартів ISO, дає змогу підприємству вийти на ринок Європейського Союзу та інші міжнародні ринки. Стандарти ISO серії 14000 є одними з найбільш значних міжнародних природоохоронних ініціатив. У сімействі стандартів цієї серії нараховується 21 опублікований стандарт [15]. Контрактним вважається ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування», за яким проводиться сертифікація систем екологічного управління на підприємствах [7]. Всі інші стандарти цієї серії – це допоміжні та підтримуючі стандарти, які доповнюють та конкретизують ситуації з екологічного управління на підприємствах та в організаціях.

Стандарт EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) був опублікований Європейською комісією у 1993 році і призначався до використання в країнах Європейського Союзу. Вимоги стандарту EMAS є жорсткішими порівняно з вимогами ISO 14001.

Нині значна кількість підприємств та організацій розробила, впровадила та сертифікувала

систему екологічного управління, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 14001. В табл. 1 наведено дані про кількість сертифікованих систем екологічного управління у світі, які відповідають вимогам ISO 14001 за 2013–2020 роки.

Безсумнівним лідером серед країн щодо сертифікації систем екологічного управління на підприємствах та в організаціях є Китай. Лідуючі позиції в Європі щодо сертифікації систем екологічного управління займає Італія, яка має велику кількість сертифікатів на системи екологічного управління в цій частині світу, незважаючи на невеликі розміри країни.

Значну кількість систем екологічного управління на підприємствах та в організаціях сертифіковано у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Питанням екологічного менеджменту та сертифікації систем екологічного управління належну увагу приділяють у країнах Північної Європи, а саме Норвегії, Швеції, Швейцарії, Естонії, Латвії, Литві.

Сьогодні підприємства та організації України також створюють та сертифікують системи екологічного управління. Проте Україна має меншу кількість сертифікатів порівняно з її найближчими сусідами, а саме Румунією, Угорщиною, Польщею та Туреччиною. З 2013 року до 2016 року в Україні

Таблиця 1

Дані про кількість сертифікованих систем екологічного управління у світі відповідно до вимог ISO 14001 за 2013–2020 роки

Країна	Кількість сертифікованих систем управління							
	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Білорусь	69	343	430	76	336	364	351	366
Російська Федерація	1 272	1 238	1 156	1 037	799	898	859	979
Туреччина	1 733	2 300	2 868	1 752	2 001	2 521	2 360	2 954
Франція	7 940	8 302	6 847	6 695	6 318	6 084	6 402	6 458
Італія	21 300	22 616	22 350	26 655	14 571*	15 118*	16 917*	16 858*
Норвегія	1 047	1 229	1 264	805	1 319	1 318	1 462	1 417
Швеція	3 690	3 982	3 689	3 448	4 829	3 598	2 989	2 807
Швейцарія	2 993	2 951	3 239	3 136	2 856	2 192	2 269	2 266
Велика Британія	16 879	16 557	17 824	16 761	17 559	11 201	11 420	11 627
США	6 071	5 617	6 067	5 582	5 251	3 913	3 671	3 768
Польща	2 220	2 208	2 798	3 184	2 885	2 921	3 766	2 748
Німеччина	7 983	7 702	8 224	9 444	12 176	8 028	8 465	9 955
Естонія	440	492	555	476	562	520	513	511
Латвія	296	334	388	309	373	336	336	330
Литва	649	706	721	668	779	914	732	773
Китай	80 292	98 979	114 303	137 230	122 653	136 715	134 926	168 129
Японія	23 723	23 581	26 069	27 372	24 008	19 131	18 026	17 804
Молдова	8	19	18	15	5	10	10	15
Румунія	8 744	9 302	10 581	6 075	5 555	4 553	4 658	5 221
Угорщина	1 955	2 230	1 940	2 233	2 195	2 391	2 547	2 797
Україна	196	187	155	442	223	292	251	342

* зниження сертифікатів з 2017 року через зміну способу підрахування сертифікатів

Джерело: [9]

спостерігалось зростання кількості сертифікатів, у 2017–2019 роках – падіння. У 2020 році Україна має 342 сертифіковані системи екологічного управління.

Розглянемо кількість сертифікованих систем екологічного управління на підприємствах індустрії моди у світі відповідно до вимог ISO 14001 у 2018–2020 роках (табл. 2). Як видно з табл. 2, всі підприємства цієї сфери поділено на дві групи. До першої групи віднесено виробників текстилю та текстильних виробів. Друга група – це виробники шкіри та шкіряних виробів. Потрібно відзначити, що ця сфера виробництва не тільки в Україні, але й у всьому світі має невелику питому вагу у загальній кількості сертифікатів на системи екологічного управління. Особливо мало сертифікують системи екологічного управління виробники шкіри та шкіряних виробів. Визнані центри фешн-індустрії – Франція, Італія, США – мають також небагато таких систем, тому підприємствам сфери моди можна рекомендувати активніше створювати та сертифікувати системи, які відповідають вимогам ISO 14001.

Якщо звернутися до досвіду провідних компаній – лідерів світового ринку взуття, виробників відомих брендів одягу та взуття, таких як “Nike”, “Adidas”, “Puma”, “Reebok”, “ESPN”, “Gatorade”, “Sky Sports”, “Under Armour”, “UFC”, “YES”, “Esco”,

“Bata”, “Fila”, “Skechers”, “Burberry”, то можна відзначити, що вони сьогодні мають багато ініціатив у сфері охорони довкілля та сертифіковані системи управління, які відповідають вимогам міжнародних стандартів. Підприємствами, які досягли успіху та є лідерами у сфері легкої промисловості, контролюються такі показники:

- виробництво продукції з екологічно чистих матеріалів;
- виробництво взуття з перероблених пластикових відходів;
- відсоток веганської продукції;
- глобальна кліматична нейтральність у всьому ланцюгу постачань;
- обсяги споживання води;
- обсяги споживання електроенергії;
- зменшення відходів;
- кількість перероблених відходів.

Легка промисловість – одна з найбільш впливових індустрій, які відіграють вирішальну роль у сталому розвитку суспільства. У сучасних умовах підприємствам сфери моди для організації відповідального виробництва можна запропонувати вжиття таких заходів:

- підвищення якості продукції, що випускається;
- використання сучасних матеріалів та технологій під час виробництва одягу та взуття;

Таблиця 2

Дані про кількість сертифікованих систем екологічного управління на підприємствах індустрії моди відповідно до вимог ISO 14001 у 2018–2020 роках

Країна	Кількість сертифікованих систем управління на підприємствах-виробниках					
	текстилю та текстильних виробів			шкіри та шкіряних виробів		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Білорусь	8	7	9	1	1	1
Російська Федерація	1	4	1	0	1	1
Туреччина	41	45	59	3	3	6
Франція	3	3	3	0	0	0
Італія	112	29	19	71	13	2
Норвегія	2	8	5	0	0	0
Швеція	15	10	5	1	2	2
Швейцарія	13	22	19	2	1	2
Велика Британія	15	15	27	4	3	3
США	21	21	15	2	1	0
Польща	17	24	18	4	10	1
Німеччина	38	68	61	3	3	4
Естонія	5	5	5	3	3	3
Латвія	5	6	6	1	1	2
Литва	2	12	4	1	2	1
Китай	2 875	3 231	3 422	355	353	390
Японія	79	89	105	3	4	2
Молдова	0	0	0	1	1	1
Румунія	34	44	45	5	7	16
Угорщина	10	12	10	1	2	3
Україна	2	2	2	0	0	0

Джерело: [9]

- розроблення і втілення у життя соціальних програм та проектів щодо захисту довкілля;
- практика апсайклінгу та ресайклінгу;
- обмін передовими технологіями, співпраця в питаннях охорони довкілля, а саме переробки та утилізації відходів, очищення повітря, стічних вод;
- впровадження системи екологічного управління, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 14001.

Споживачі фешн-продукції для забезпечення відповідального споживання мають купувати якісні одяг та взуття; використовувати фрісайклінг; не купувати багато речей, які часто є непотрібними; ремонтувати старі речі тощо.

Державним органам необхідно сприяти організації відповідального споживання та виробництва фешн-речей. Для цього, зокрема, потрібно створити умови для відкриття у містах та селах ательє по ремонту одягу та взуття; забезпечити у населених пунктах контейнери для прийому речей, які стали непотрібними.

Висновки з проведеного дослідження.

Екомодя – це турбота про навколишнє природне середовище і здоров'я людини та шлях до порятунку планети від екологічної катастрофи. Підвищення якості продукції, використання сучасних матеріалів та технологій, фрісайклінг, апсайклінг, ресайклінг, створення та сертифікація на підприємствах сфери моди систем екологічного управління, які відповідають вимогам міжнародних стандартів, – це послідовний шлях вирішення екологічних проблем людства, що в перспективі приведе до глобальних позитивних зрушень, підвищення якості життя громадян та економічного процвітання країн.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко С.М. Корпоративна соціальна відповідальність у концепції загального управління якістю на підприємствах легкої промисловості України. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 154–163.
2. Бондаренко С.М. Ділова досконалість підприємств як фактор конкурентоспроможності національної економіки України. *Економічний простір*. 2016. № 116. С. 200–208.
3. Бондаренко С.М., Касич А.О. Використання концепції загального управління якістю (TQM) в органах місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029> (дата звернення: 29.10.21).
4. Касич А.О., Яковенко Я.М. Узагальнення положень економічної науки щодо стійкого розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2019. Вип. 2 (203). С. 37–46.
5. Гончаров Ю.В., Бондаренко С.М. Наноіндустрія як засіб підвищення якості життя людей та конкурентоспроможності національної економіки. *Економіст*. 2010. № 3. С. 26–30.

6. Воробей В.В., Данилюк А.М., Журовська І.С. Відповідальне управління ланцюгами постачань. Київ: Представництво ООН в Україні, 2011. 48 с.

7. ДСТУ ISO 14001:2015: Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2004 IDT). Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 23 с.

8. Гирик О.М. та ін. Корпоративна соціальна відповідальність / за заг. ред. Т.С. Смовженко, А.Я. Кузнєцової. Київ: УБС НБУ, 2009. 258 с.

9. Международная организация по стандартизации. URL: <https://www.iso.org/ru> (дата звернення: 29.10.21).

10. Мода очень быстро формирует свалки: 5 правил eco-friendly гардероба. URL: <https://rubryka.com/ru/video/eco-friendly-wardrobe> (дата звернення: 29.10.21).

11. Ресайклінг, апсайклінг, фрісайклінг: что вы знаете о второй жизни ненужных вещей? URL: <https://kislorod.io/prosto-o-slozhnom/resajkling-apsajkling-frisajkling-cto-vy-znajete-o-vtoroj-zhizni-nenuzhnyh-veshhej> (дата звернення: 29.10.21).

12. Цілі сталого розвитку 2016–2030 років. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsilistaloho-rozvytku> (дата звернення: 29.10.21).

13. Экомодя: крупнейшие fashion-компании договорились защищать окружающую среду. URL: <https://hochu.ua/cat-fashion/news/article-96571-ekomodya-krupneyshie-fashion-kompanii-podpisali-soglasenie-o-zaschite-okruzhayushey-sredy> (дата звернення: 29.10.21).

14. Has this dress been to more countries than you? URL: <https://www.bbc.com/news/business-39337204> (дата звернення: 29.10.21).

15. ISO / TK 207 «Управление окружающей средой». URL: <http://www.klubok.net/reviews253.html> (дата звернення: 29.10.21).

REFERENCES:

1. Bondarenko S.M. (2016) Korporativna sotsialna vidpovidalnist u kontseptsii zahalnoho upravlinnia yakistiu na pidpriemstvakh lehkoj promyslovosti Ukrainy [Corporate social responsibility in the concept of general quality management at the enterprises of light industry of Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 105, pp. 154–163.
2. Bondarenko S.M. (2016) Dilova doskonalistj pidpriemstv jak faktor konkurentospromozhnosti nacionalnoji ekonomiky Ukrainy [Business excellence of enterprises as a factor of competitiveness of the national economy of Ukraine]. *Ekonomichnyj prostir*, no. 116, pp. 200–208.
3. Bondarenko S.M., Kasych A.O. (2017) Vykorystannia kontseptsii zahalnoho upravlinnia yakistiu (TQM) v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia [Use of the concept of total quality management (TQM) in local governments]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 2. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1029> (accessed 29 October 2021).
4. Kasych A.O., Yakovenko Ya.M. (2019) Uzahalnennia polozhen ekonomichnoi nauky shchodo stiikoho rozvytku pidpriemstva [Generalization of the provisions of economic science on the sustainable development of

the enterprise]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*, vol. 2 (203), pp. 37–46.

5. Honcharov Yu.V., Bondarenko S.M. (2010) Nanoindustriia yak zasib pidvyshchennia yakosti zhyttia liudei ta konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky [Nanoindustry as a means of improving the quality of life of people and the competitiveness of the national economy]. *Ekonomist*, no. 3, pp. 26–30.

6. Vorobei V.V., Danyliuk A.M., Zhurovska I.S. (2011) Vidpovidalne upravlinnia lantsiuhamy postachan [Responsible supply chain management]. Kyiv: Predstavnytstvo OON v Ukraini. (in Ukrainian)

7. UkrNDNTs (2016) DSTU ISO 14001:2015 Systemy ekolohichnoho keruvannia. Vymohy i nastanovy shchodo zastosuvannia [Environmental management systems. Requirements and guidelines for use]. Kyiv: DP "UkrNDNTs". (in Ukrainian)

8. Hyryk O.M. ta in., za zah. red. T.S. Smovzhenko, A.Ya. Kuznietsovoi. (2009) Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist [Corporate social responsibility]. Kyiv: UBS NBU. (in Ukrainian).

9. The official site of International Organization for Standardization (2020). Available at: <https://www.iso.org/ru> (accessed 29 October 2021).

10. Moda ochen' bystro formiruet svalki: 5 pravil eco-friendly garderoba [Fashion forms dumps very quickly: 5 rules of eco-friendly wardrobe]. Available at:

<https://rubryka.com/ru/video/eco-friendly-wardrobe> (accessed 29 October 2021).

11. Resaykling, apsaykling, frisyakling: chto vy znaete o vtoroy zhizni nenuzhnykh veshchey? [Recycling, upcycling, freecycling: what do you know about the second life of unnecessary things]. Available at: <https://kislodod.io/prosto-o-slozhnom/resajkling-apsajkling-frisajkling-chto-vy-znajete-o-vtoroj-zhizni-nenuzhnyh-veshhej> (accessed 29 October 2021).

12. Tsili staloho rozvytku 2016–2030 rokiv [Sustainable development goals 2016–2030]. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (accessed 29 October 2021).

13. Ekomoda: krupneyshie fashion-kompanii dogovorilis' zashchishchat' okruzhayushchuyu sredu [Economy: the largest fashion companies have agreed to protect the environment]. Available at: <https://hochu.ua/cat-fashion/news/article-96571-ekomoda-krupneyshie-fashion-kompanii-podpisali-soglasenie-o-zaschite-okruzhayuschey-sredyi> (accessed 29 October 2021).

14. Has this dress been to more countries than you? Available at: <https://www.bbc.com/news/business-39337204> (accessed 29 October 2021).

15. ISO / TK 207 "Upravlenie okruzhayushchey sredoy" [ISO / TC 207 "Environmental Management"]. Available at: <http://www.klubok.net/reviews253.html> (accessed 29 October 2021).